

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни

**“СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА
ПРОФІЛАКТИКА
ПРАВОПОРУШЕНЬ”**

(для спеціалістів, магістрів)

МАУП

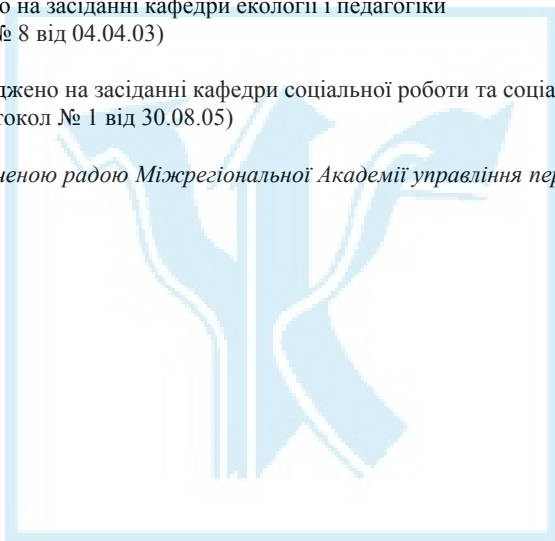
Київ 2005

Підготовлено кандидатом педагогічних наук, доцентом *Н. І. Головко*

Затверджено на засіданні кафедри екології і педагогіки
(протокол № 8 від 04.04.03)

Перезатверджено на засіданні кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки (протокол № 1 від 30.08.05)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Головко Н. І. Навчальна програма дисципліни “Соціально-педагогічна профілактика правопорушень” (для спеціалістів, магістрів). — К.: МАУП, 2005. — 14 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, навчально-тематичний план, програмний матеріал до вивчення дисципліни “Соціально-педагогічна профілактика правопорушень”, теми контрольних робіт, питання для самоконтролю, а також список рекомендованої літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП),
2005

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Сучасний період розвитку суспільних відносин в Україні висуває завдання державного та політичного значення — профілактичну роботу з неповнолітніми із запобігання злочинності та правопорушень. Суспільство прагне забезпечити ефективне цілеспрямоване виховання педагогічно занедбаних підлітків, адже відхилення в моральному розвитку особистості можуть спричинитися до прояву соціальної дезадаптації, що зумовлює злочинну діяльність.

Мета дисципліни “Соціально-педагогічна профілактика правопорушень” — навчити майбутніх спеціалістів — соціальних педагогів основним формам і методам роботи з важковиховуваними учнями та неблагополучними сім’ями. Базуючись на досягненнях вітчизняної педагогічної думки з цього питання, у курсі передбачається ознайомити студентів:

- з основними причинами виникнення злочинності та правопорушень неповнолітніх (соціально-економічного, політичного, психолого-педагогічного, медико-біологічного характеру тощо);
- з особливостями особистості важковиховуваних учнів (спираючись на знання з вікової психології, психоневрології);
- з особливостями сімейного виховання у благополучних і неблагополучних сім’ях, впливом сімейного неблагополуччя на формування особистості дитини;
- з організацією спільної роботи школи, сім’ї, громадськості з профілактики правопорушень неповнолітніх у мікрорайонах школи.

Форми організації навчання різноманітні: лекції, семінари, практичні, підсумкові та узагальнюючі заняття.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
вивчення дисципліни
“СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА
ПРОФІЛАКТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ”

№ пор.	Назва теми
1	Питання історії боротьби з бездоглядністю та правопорушеннями неповнолітніх
2	Особливості особистості важковиховуваних учнів
3	Дитячі неврози і причини їх виникнення
4	Програма вивчення особистості важковиховуваного учня
5	Правове виховання у профілактиці правопорушень неповнолітніх
6	Виховання дитини в сім'ї
7	Зміст і форми роботи з неблагополучними сім'ями
8	Педагогічна техніка і майстерність вчителя у роботі з важковиховуваними

ПРОГРАМНИЙ МАТЕРІАЛ
до вивчення дисципліни
“СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА
ПРОФІЛАКТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ”

Тема 1. Питання історії боротьби з бездоглядністю та правопорушеннями неповнолітніх

Вступ до курсу “Соціально-педагогічна профілактика правопорушень”. Предмет, завдання і мета навчальної дисципліни.

Основні питання історії боротьби з правопорушеннями неповнолітніх. Внесок у розробку теоретичних проблем профілактичної діяльності та практики роботи з важковиховуваними дітьми С. Т. Шацького, П. П. Блонського, В. Л. Виготського, А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського.

Література [1; 6; 7; 11; 13; 17; 20; 28]

Тема 2. Особливості особистості важковиховуваних учнів

Індивідуальний підхід до важковиховуваних учнів у процесі навчально-виховної роботи. Форми і методи впливу на особистість. Особливості виховання дітей з акцентуаціями характеру.

Причини виникнення злочинності неповнолітніх. Основні причини правопорушень неповнолітніх підлітків.

Вікові особливості дітей молодшого віку. Вікові особливості дітей підліткового віку. Вікові особливості дітей раннього юнацького віку. Індивідуально-психологічні особливості дітей молодшого, підліткового та раннього юнацького віку.

Література [1; 4; 6; 11; 13; 17]

Тема 3. Дитячі неврози і причини їх виникнення

Дитячі неврози: причини виникнення; особливості прояву; вплив на поведінку дитини. Корекційна робота зі стабілізації нервового здоров'я дітей — необхідна умова профілактики правопорушень.

Література [1; 6; 7; 11; 13; 17; 20; 28]

Тема 4. Програма вивчення особистості важковиховуваного учня

Вивчення особистості важковиховуваного учня. Програма вивчення особистості важковиховуваного учня.

Рання профілактика важковиховуваності. Підходи до важковиховуваних учнів. Форми і методи впливу на особистість. Раціональна організація навчально-виховного процесу, залучення важковиховуваних до різних видів діяльності — необхідні умови профілактичної роботи з ними.

Вивчення соціометричного статусу важковиховуваного учня. Методика вивчення та обробки результатів. Роль особистості вчителя в корекції важковиховуваних у класному колективі. Форми і методи корекційної роботи.

Література [1; 6; 7; 11; 13; 17; 20; 28]

Тема 5. Правове виховання у профілактиці правопорушень неповнолітніх

Профілактика алкоголізму, наркоманії, токсикоманії.

Робота соціальних служб для молоді з дітьми вулиці та важковиховуваними підлітками.

Особливості організації виховної роботи з учнями у спецшколах. Телефони довіри і методика їх роботи з неповнолітніми та їх сім'ями. Особливості організації виховної роботи з учнями у виправно-трудових колоніях.

Література [2; 7; 11; 13; 17; 20; 28]

Тема 6. Виховання дитини в сім'ї

Зміст і завдання сімейного виховання. Виховання дитини у благополучній сім'ї. Морально-психологічний клімат сім'ї і формування особистості дитини. Відповідальність батьків за виховання дітей.

Неблагополучні сім'ї та їх типізація. Вплив сімейного неблагополуччя на формування особистості дитини. Система роботи з неблагополучними сім'ями. Програма вивчення неблагополучної сім'ї.

Література [1; 6; 7; 11; 13; 17; 20; 28]

Тема 7. Зміст і форми роботи з неблагополучними сім'ями

Зміст і форми роботи з неблагополучними сім'ями. Зміст і форми роботи класного керівника з неблагополучними сім'ями. Зміст і форми роботи соціального педагога з різними типами неблагополучних сімей, дітьми із цих сімей. Організація роботи правоохоронних органів, громадськості з неблагополучними сім'ями.

Законодавство України про сім'ю і неповнолітніх.

Література [1; 6; 7; 11; 13; 17; 20; 28]

Тема 8. Педагогічна техніка і майстерність вчителя у роботі з важковиховуваними

Педагогічна техніка і майстерність соціального педагога у роботі з важковиховуваними. Педагогічне спілкування і професійний етикет. Етика поведінки педагога.

Компетентність соціального педагога у спілкуванні з дітьми та молоддю. Перцептивні здібності соціального педагога. Експресивна і емоційна культура соціального педагога. Навички слухання. Етичні норми комунікативної культури соціального педагога. Поняття міжособистісного конфлікту: функції і причини виникнення. Шляхи розв'язання конфліктів.

Література [1; 6; 7; 11; 13; 17; 20; 28]

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Основні питання історії боротьби з правопорушеннями неповнолітніх.

2. Внесок у розробку теоретичних проблем профілактичної роботи та практику роботи з важковиховуваними дітьми С. Т. Шацького та П. П. Блонського.
3. Внесок у розробку теоретичних проблем профілактичної роботи та практику роботи з важковиховуваними дітьми В. Л. Виготського.
4. Внесок у розробку теоретичних проблем профілактичної роботи та практику роботи з важковиховуваними дітьми А. С. Мака-ренка та В. О. Сухомлинського.
5. Основні методи боротьби з правопорушеннями неповнолітніх.
6. Причини виникнення правопорушень і злочинності неповнолітніх.
7. Особливості особистості важковиховуваних неповнолітніх (спираючись на знання з вікової психології).
8. Особливості сімейного виховання у благополучних і неблагополучних сім'ях.
9. Вплив сімейного неблагополуччя на формування особистості дитини.
10. Організація роботи школи з профілактики правопорушень неповнолітніх у мікрорайонах школи.
11. Організація роботи сім'ї з профілактики правопорушень неповнолітніх у мікрорайонах школи.
12. Організація роботи громадськості з профілактики правопорушень неповнолітніх у мікрорайонах школи.
13. Організація спільної роботи школи, сім'ї та громадськості з профілактики правопорушень неповнолітніх у мікрорайонах школи.
14. Реабілітаційні програми з попередження правопорушень.
15. Шляхи профілактики важковиховуваності, форми і методи впливу на особистість.
16. Умови ефективної організації навчально-виховного процесу та профілактики важковиховуваності.
17. Роль вчителя в корекції важковиховуваних у класному колективі та основні форми і методи корекційної роботи.
18. Профілактика правопорушень неповнолітніх.
19. Корекційна робота зі стабілізації нервового здоров'я дітей як необхідна умова профілактики правопорушень.
20. Профілактика алкоголізму, наркоманії, токсикоманії у підлітків.
21. Робота соціальних служб для молоді з дітьми вулиці та важковиховуваними підлітками.
22. Зміст і завдання сімейного виховання.

23. Система роботи з неблагополучними сім'ями і програма вивчення неблагополучної сім'ї.
24. Методи роботи класного керівника з неблагополучними сім'ями.
25. Дитячі неврози: причини виникнення.
26. Зміст і форми роботи соціального педагога з різними типами неблагополучних сімей.
27. Особливості та умови ефективності організації виховної роботи з учнями у спецшколах.
28. Зміст соціально-профілактичної роботи з питань профілактики правопорушень.
29. Педагогічна техніка і майстерність вчителя у роботі з важковиховуваними підлітками.
30. Методи психолого-педагогічної діагностики адекватної поведінки підлітка.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Предмет, завдання і мета курсу “Соціально-педагогічна профілактика правопорушень”.
2. Питання історії боротьби з правопорушеннями неповнолітніх.
3. Внесок у розробку теоретичних проблем профілактичної роботи та практику роботи з важковиховуваними дітьми С. Т. Шацького.
4. Внесок у розробку теоретичних проблем профілактичної роботи та практику роботи з важковиховуваними дітьми П. П. Блонського.
5. Внесок у розробку теоретичних проблем профілактичної роботи та практику роботи з важковиховуваними дітьми А. С. Макаренка.
6. Внесок у розробку теоретичних проблем профілактичної роботи та практику роботи з важковиховуваними дітьми В. Л. Виготського.
7. Внесок у розробку теоретичних проблем профілактичної роботи та практику роботи з важковиховуваними дітьми В. О. Сухомлинського.
8. Соціально-педагогічні фактори адекватної поведінки неповнолітніх.
9. Соціально-педагогічні фактори адекватної поведінки молоді.
10. Навчально-виховна робота і індивідуальний підхід до важковиховуваних учнів.
11. Форми і методи впливу на особистість.
12. Особливості виховання дітей з особливими потребами.
13. Основні причини виникнення злочинності неповнолітніх.
14. Основні причини правопорушень неповнолітніх.
15. Соціальна ситуація розвитку дитини.

16. Вікові особливості підліткового віку та їх характеристика.
17. Особливості та значення спілкування підлітків у процесі сус-пільно корисної діяльності.
18. Перебудова взаємин підлітка з дорослими та однолітками.
19. Індивідуально-психологічні особливості дітей підліткового віку.
20. Індивідуально-психологічні особливості дітей раннього юнацького віку.
21. Вплив індивідуально-психологічних особливостей особистості на адекватну поведінку підлітків.
22. Вплив негативної молодіжної субкультури на формування адекватної поведінки молоді.
23. Види педагогічної профілактики адекватної поведінки.
24. Особливості діяльності педагога щодо попередження адекватної поведінки підлітків.
25. Девіантна поведінка як специфічний вид соціальної поведінки.
26. Шляхи попередження девіантної поведінки молоді.
27. Система подолання девіантної поведінки, її структура та основні вимоги.
28. Зміст і характеристика сімейного виховання.
29. Завдання сімейного виховання.
30. Законодавство України про сім'ю та неповнолітніх.
31. Виховання дитини у благополучній сім'ї.
32. Діагностика міжособистісних відносин у сім'ї.
33. Морально-психологічний клімат сім'ї і формування особистості дитини. Відповідальність батьків за виховання дітей.
34. Неблагополучні сім'ї та їх типізація.
35. Вплив сімейного неблагополуччя на формування особистості дитини.
36. Система роботи з неблагополучними сім'ями та програма вивчення неблагополучної сім'ї.
37. Характеристика дитячих неврозів і причини їх виникнення.
38. Особливості прояву дитячих неврозів і їх вплив на поведінку дитини.
39. Корекційна робота зі стабілізації нервового здоров'я дітей як необхідна умова профілактики правопорушень.
40. Особливості вивчення особистості важковиховуваного учня.
41. Програма вивчення особистості важковиховуваного учня.
42. Рання профілактика важковиховуваності.
43. Основні підходи до важковиховуваних учнів.

44. Форми і методи впливу на особистість, на підлітків, схильних до злочину.
45. Раціональна організація навчально-виховного процесу, залучення важковиховуваних до різних видів діяльності — необхідні умови профілактичної роботи з ними.
46. Вивчення соціометричного статусу важковиховуваного учня.
47. Методика вивчення та обробки результатів роботи з важковиховуваними підлітками.
48. Роль особистості вчителя в корекції важковиховуваних у класному колективі.
49. Форми і методи корекційної роботи щодо важковиховування та правопорушень молоді.
50. Правове виховання у профілактиці правопорушень неповнолітніх.
51. Профілактика алкоголізму, наркоманії, токсикоманії.
52. Робота соціальних служб для молоді з дітьми вулиці.
53. Робота соціальних служб для молоді з важковиховуваними підлітками.
54. Особливості організації виховної роботи з учнями у спецшколах.
55. Телефони довіри і методика їх роботи з неповнолітніми та їх сім'ями.
56. Особливості організації виховної роботи з учнями у виправно-трудових колоніях.
57. Зміст і форми роботи з неблагополучними сім'ями.
58. Зміст і форми роботи класного керівника з неблагополучними сім'ями.
59. Зміст і форми роботи соціального педагога з різними типами неблагополучних сімей і з дітьми цих сімей.
60. Основні форми профілактичної роботи щодо адекватної поведінки підлітків.
61. Зміст соціально-профілактичної роботи.
62. Організація роботи правоохоронних органів, громадськості з неблагополучними сім'ями.
63. Педагогічна техніка і майстерність вчителя, соціального робітника у роботі з важковиховуваними.
64. Педагогічне спілкування і професійний етикет.
65. Етика поведінки педагога в роботі з важковиховуваними.
66. Прийоми розв'язання конфліктних ситуацій.
67. Компетентність соціального педагога у спілкуванні з дітьми та молоддю.

68. Перцептивні здібності соціального педагога.
69. Експресивна й емоційна культура соціального педагога.
70. Навички слухання. Етичні норми комунікативної культури соціального педагога.
71. Поняття міжособистісного конфлікту, його функції і причини виникнення.
72. Шляхи розв'язання конфліктів.
73. Вивчення вихованості школярів.
74. Особливості розвитку самосвідомості підлітка.
75. Прийоми педагогічного впливу на підлітків, схильних до правопорушень.
76. Основні методи роботи соціального педагога з важковиховуваними підлітками.
77. Методи психолого-педагогічної діагностики адекватної поведінки підлітка.
78. Заходи профілактики адекватної поведінки підлітків.
79. Виховання духовності в сучасній молодій сім'ї.
80. Культура взаємовідносин батьків і дітей.
81. Шляхи вирішення проблем соціального захисту школярів.
82. Соціальна і особиста небезпека проблем неуспішності школярів.
83. Основні підходи до правосуддя над неповнолітніми.
84. Психокорекційна робота соціального педагога з підлітками групи ризику.
85. Проблеми наркоманії у молодіжному середовищі.
86. Профілактика схильності до правопорушень у молодіжному середовищі.
87. Стан і розвиток дослідження девіантної поведінки в Україні.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Аванесов Г. А.* Криминология и социальная профилактика. — М., 1980.
2. *Азоров Ю. П.* Семейная педагогика. — М., 1982.
3. *Баженов В. Г.* Воспитание педагогически запущенных подростков. — К., 1988.
4. *Балута Л. І.* Психолого-педагогічний аналіз формування особистості студентів та профілактика їх соціальної поведінки // Нові технології навчання. — К., 2001. — Вип. 30. — С. 224–229.
5. *Барна Т. І.* Виховання духовності в сучасній молодій родині // Проблеми освіти. — 2001. — Вип. 25. — С. 166–172

6. *Белавіна Т. І.* Сучасні аспекти становлення культури громадянської та соціальної відповідальності учнівської молоді // Нові технології навчання. — К., 2001. — Вип. 30. — С. 63–73.
7. *Блонский П. П.* Трудные школьники. — М., 1979.
8. *Буянов М. И.* Ребенок из неблагополучной семьи. — М., 1988.
9. *Гилинский Я. И.* Некоторые проблемы отклоняющегося поведения // Преступность и ее предупреждение. — Л., 1971.
10. *Диагностика межличностных отношений в семье* / И. Слободянюк и др. — Винница, 1997.
11. *Зайцева З. Г.* Школа і важковиховувані підлітки. — К., 1991.
12. *Запобігання відхиленням у поведінці школярів.* — К., 1992.
13. *Кобзар Б. С., Петухов Е. І.* Запобігання відхилень у поведінці школярів. — К., 1992.
14. *Кобильченко В. В.* Методологічні принципи становлення особистості // Проблеми освіти. — К., 2001. — Вип. 26. — С. 9–19.
15. *Кобильченко В. В.* Формування особистості як психолого-педагогічна проблема // Нові технології навчання. — К., 2001. — Вип. 31. — С. 3–12.
16. *Комарова В. В.* Алкоголізм, сім'я, спадковість. — К., 1981.
17. *Кочетов А. И., Верцинская Н. И.* Работа с трудными детьми. — М., 1986.
18. *Кудрявцев В. Н.* Правовое поведение: норма и патология. — М., 1982.
19. *Кучер М. К., Шость Н. В.* Організація правового виховання неповнолітніх у закладах освіти: Навч.-метод. посіб. — К., 1996.
20. *Оржехівська В. М.* Педагогічна профілактика девіантної поведінки неповнолітніх. Орієнтована програма для педагогічних навчальних закладів України. — К., 1996.
21. *Очкань Г. О.* Національно-патріотичне виховання в Україні на принципах християнської моралі // Нові технології навчання. — К., 2001. — Вип. 31. — С. 95–106.
22. *Педагогическая диагностика в школе* / Под ред. Кочетова. — Минск, 1997.
23. *Петровский А. В.* Дети и тактика семейного воспитания. — М., 1981.
24. *Плакий С. И.* Отклонение от норм социалистического образа жизни в молодежной среде: сущность и пути преодоления. — М., 1986.
25. *Правове виховання учнів: Метод. посіб.* / Авт.-уклад. М. М. Фіцула. — К., 1997.

26. *Профілактика* алкоголізму і наркоманії середі учаснихся проф-техучилищ. — К., 1997.
27. *Рання* діагностика психических захворювань / Под ред. В. М. Блейхера. — К., 1989.
28. *Степанов В. Г.* Психология трудных школьников: Руководство практ. психолога. — М., 1996.
29. *Титаренко Г. М.* Такие разные дети. — К., 1989.
30. *Туленков Н. В.* Социология конфликта и девиантного поведения: Конспект лекций по социологии для студентов физкультурных вузов. — К., 1994.
31. *Удалова О. А.* Профілактика асоціальної поведінки серед учнівської та студентської молоді // Проблеми освіти. — К., 2001. — Вип. 25. — С. 110–118.
32. *Хайруддінов М. А.* Культура взаємовідносин між батьками і дітьми // Проблеми освіти. — К., 2001. — Вип. 25. — С. 200–206.
33. *Яковлев А. М.* Преступность и социальная психология. — М., 1971.
34. *Янковський І. І.* Про роботу із студентами, які вимагають посиленої педагогічної уваги // Проблеми освіти. — К., 2001. — Вип. 25. — С. 118–124.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Навчально-тематичний план вивчення дисципліни “Соціально-педагогічна профілактика правопорушень”	4
Програмний матеріал до вивчення дисципліни “Соціально-педагогічна профілактика правопорушень”	4
Теми контрольних робіт	6
Питання для самоконтролю	8
Список рекомендованої літератури	11

Відповідальний за випуск
Редактор
Комп’ютерне верстання

Н. В. Медведєва
І. В. Хронюк
Т. Г. Замура

МАУП

Зам. № ВКЦ-1438

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП